

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

**Методичні рекомендації
до виконання лабораторних робіт
для студентів спеціальності
073 "Менеджмент"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2017**

УДК 005.336.1(07.034)

О-93

Укладачі: О. В. Гаврильченко

К. В. Кривобок

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту та бізнесу.

Протокол № 1 від 26.08.2016 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Оцінка та аналіз ефективності виробництва : методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. О. В. Гаврильченко, К. В. Кривобок. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 44 с.

Подано плани лабораторних занять, завдання з лабораторних робіт та методичні рекомендації до їх виконання. Матеріал сприяє закріпленню теоретичних знань студентів із навчальної дисципліни, дозволяє відпрацювати навички у використанні сучасного інструментарію в процесі здійснення оцінювання та аналізу ефективності виробництва підприємств різних галузей народного господарства.

Рекомендовано для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 005.336.1(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2017

Вступ

Важливим напрямом удосконалення аналізу діяльності підприємства та підвищення її ефективності є широке використання під час його проведення комп'ютерних технологій, що дозволяє значно скоротити терміни проведення аналізу, сприяє більш повному охопленню впливу факторів на результати комерційної діяльності, заміні наближених чи скорочених розрахунків точними обчисленнями, ставленні та розв'язанню нових багатовимірних задач аналізу.

Виконання студентами лабораторних робіт займає важливе місце в навчальному процесі – воно сприяє набуттю практичних навичок під час вирішення завдань із цієї навчальної дисципліни.

У процесі проведення лабораторних занять із навчальної дисципліни "Оцінка та аналіз ефективності виробництва" студенти мають здобути професійні компетентності та практичні навички з питань застосування комп'ютерних технологій у оцінці ефективності виробництва, набути реальних знань та навичок аналізу та становлення завдань автоматизованого оброблення інформаційної бази економічного аналізу. За результатами виконання завдання на лабораторному занятті студенти оформляють індивідуальні звіти про його виконання та захищають ці звіти перед викладачем.

1. Завдання для лабораторних занять

Завдання для лабораторних занять, які передбачені навчальним планом і програмою навчальної дисципліни для засвоєння теоретичних знань і практичних навичок, наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Перелік тем лабораторних занять

Назви тем	Програмні питання	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовний модуль 1			
Теоретико-методичні основи проведення оцінки економічної діяльності підприємства			
<i>Тема 1.</i> Наукові основи економічного аналізу	Інформаційна база економічного аналізу та застосування традиційних методів оброблення інформації	4	[1 – 10; 11]
<i>Тема 2.</i> Системи виміру впливу чинників у детермінованому факторному аналізі	Застосування основних методів економічного аналізу та математичних методів економічного аналізу	4	[8; 12; 10; 11 – 27]
<i>Тема 3.</i> Прийоми стохастичного факторного аналізу	Застосування способів стохастичного аналізу	4	[4 – 17; 25 – 27]
<i>Тема 4.</i> Аналіз виробництва та реалізації продукції	Автоматизоване оброблення інформації з управління виробничо-збутовою діяльністю на підприємстві	4	[6 – 14; 11 – 17; 25]
Змістовий модуль 2			
Аналіз використання ресурсів підприємства. Фінансовий аналіз			
<i>Тема 5.</i> Аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції	Автоматизоване оброблення інформації з формування та аналізу собівартості товарної і реалізованої продукції на підприємстві	4	[1 – 10; 11; 17 – 24]

1	2	3	4
<i>Тема 6.</i> Аналіз використання трудових ресурсів і витрат на оплату праці	Автоматизоване оброблення інформації з управління трудовими ресурсами на підприємстві	4	[1 – 27]
<i>Тема 7.</i> Аналіз використання основних засобів	Автоматизоване оброблення інформації з ефективності використання основних засобів на підприємстві	4	[1 – 27]
<i>Тема 8.</i> Фінансовий аналіз	Автоматизована обробка інформації з формування фінансових результатів та показників фінансового стану на підприємстві	6	[1 – 27]
Змістовий модуль 3			
Теоретичні основи оцінки ефективності виробництва			
<i>Тема 9.</i> Сутнісна характеристика ефективності виробництва	Розрахунок фінансових результатів діяльності підприємства	2	[1 – 27]
<i>Тема 10.</i> Основи вимірювання ефективності виробництва	Розрахунок показників виробництва і реалізації продукції, показників прибутковості	2	[1 – 27]
<i>Тема 11.</i> Інформаційне забезпечення оцінки ефективності виробництва	Розрахунок показників ефективності діяльності підприємства на основі його фінансової та статистичної звітності	4	[3; 13; 16]
Змістовий модуль 4			
Методика оцінки ефективності виробництва			
<i>Тема 12.</i> Узагальнюючі показники ефективності виробництва	Розрахунок показників ефективності діяльності підприємства. Оцінка рівня задоволеності споживачів	6	[3; 13; 16]
<i>Тема 13.</i> Показники ефективності використання окремих видів ресурсів	Розрахунок показників ефективності використання окремих видів ресурсів	6	[3; 13; 16]

1	2	3	4
Тема 14. Соціальна й екологічна ефективність виробництва	Оцінка соціальної й екологічної ефективності діяльності підприємства	2	[3; 13; 16]
Усього годин		56	

Змістовий модуль 1

Теоретико-методичні основи оцінки економічної діяльності підприємства

Тема 1. Наукові основи економічного аналізу

Лабораторна робота 1

Мета – здійснити застосування описаних кількісних способів аналітичного дослідження і рядів динаміки для формування інформаційної бази економічного аналізу.

Завдання: у процесі виконання роботи необхідно проаналізувати основні техніко-економічні показники умовного підприємства та визначити:

- якісні показники ефективності;
- використання способів і продуктів праці, трудових і фінансових ресурсів протягом 6 років;

темпи зміни за роками:

темп росту, %;

темп приросту, %;

абсолютне відхилення за роками, %;

відносне відхилення, %;

абсолютне значення 1 % приросту.

Методичні рекомендації

Основні техніко-економічні показники діяльності підприємства та методика їх розрахунку наведені в табл. 1.2.

Основні техніко-економічні показники умовного підприємства

№ з/п	Показники	Одиниці виміру	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1	Обсяг товарної продукції в діючих цінах	тис. грн	82 597	84 620	90 128	102 195	111 426	128 534
2	Обсяг реалізованої продукції в діючих цінах	тис. грн	85 900	86 345	106 521	121 405	128 465	154 002
3	Собівартість товарної продукції	тис. грн	82 152	84 801	101 415	107 782	115 935	139 056
4	Собівартість реалізованої продукції	тис. грн	65 912	75 046	82 238	104 960	106 492	128 752
5	Валова продукція	тис. грн	84 692	87 608	93 427	122 134	128 426	138 421
6	Валовий прибуток (збиток) (2-4)	тис. грн						
7	Витрати на 1 грн товарної продукції (3/1)	грн						
8	Витрати на 1 грн реалізованої продукції (4/2)	грн						
9	9.1. Вартість основних виробничих засобів 9.2. В т. ч. активна частина	тис. грн	180 153	172 936	196 466	106 998	125 787	117 618
			65 171	61 988	62 137	67 692	74 873,5	89 261,5
10	Фондовіддача (5/9.1)							
11	Машиновіддача (5/9.2)							
12	12.1. Середньооблікова чисельність працівників 12.2. Робітників	люд.	2 593	2 257	2 042	1 921	1 755	1 605
			1 815	1 580	1 580	1 385	1 252	1 170
13	Середньорічний виробіток 1 працівника (5/12.1) 1 робітника (5/12.2)	тис. грн/люд.						
14	Середньомісячний виробіток 1 працівника (13.1/12)×1000 1 робітника (13.2/12)×1000	грн/люд.						
15	Сума матеріальних витрат	тис. грн	43 499	44 812	52 169	55 043	64 293	78 671
16	Матеріаловіддача (15/5)	грн						
17	Чистий прибуток, збиток (6 – (6×0,18))	тис. грн						

Результати оформити у вигляді табл. 1.3. За результатами проведених розрахунків застосувати графічний метод, який є засобом ілюстрації процесів (явищ), являє собою узагальнену картину стану і розвитку досліджуваних явищ, дає змогу наочно дослідити тенденції і зв'язки між економічними показниками.

Зробити висновки та оформити звіт.

Таблиця 1.3

Динаміка показників діяльності підприємства

№ з/п	Показники	Абсолютні відхилення (+, -)					Відносні відхилення за роками, %				
		2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2 015	2012/ 2011	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Обсяг товарної продукції у цінах										
2	Обсяг реалізованої продукції у цінах										
3	Собівартість товарної продукції										
4	Собівартість реалізованої продукції										
5	Валовий прибуток, збиток										
6	Витрати на 1 грн товарної продукції										
7	Витрати на 1 грн реалізованої продукції										
8	Вартість основних засобів в т. ч. активна частина										
9	Фондовіддача										
10	Машиновіддача										
11	Середньооблікова чисельність працівників, робітників										
12	Середньорічний виробіток 1 працівника, 1 робітника										
13	Середньомісячний виробіток 1 працівника, 1 робітника										

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
14	Сума матеріальних витрат										
15	Матеріаловіддача										
16	Чистий прибуток, збиток										

Тема 2. Системи виміру впливу чинників у детермінованому факторному аналізі

Лабораторна робота 2

Мета – здійснити використання способів детермінованого аналізу економічних показників:

- спосіб ланцюгових підстановок;
- спосіб абсолютних різниць;
- спосіб відносних різниць.

Завдання:

1. Ознайомитися з теоретичними аспектами, що необхідні для виконання завдання.
2. Провести необхідні розрахунки, зробити висновки і оформити звіт за результатами виконання лабораторної роботи.

Методичні рекомендації

За допомогою вихідних даних (табл. 1.4) визначити вплив факторів на обсяг товарної продукції підприємства.

Таблиця 1.4

Вихідні дані

Показник	Умовні позначення	Базисний період	Звітний період	Абсолютні відхилення	Відносні відхилення (темп приросту)
1	2	3	4	5	6
Обсяг товарної продукції, грн	ТП	?	?	?	?
Кількість верстатів, шт.	К	40	45	?	?

1	2	3	4	5	6
Відпрацьовано годин одним верстатом	Г	220	160	?	?
Відпрацьовано верстато-годин усього	К × Г	8 800	7 200	?	?
Випуск продукції за одну верстато-годину, грн	П	80	90	?	?

Методичні рекомендації

Спосіб ланцюгових підстановок – полягає у визначенні впливу окремих чинників на зміну величини результативного показника за допомогою поступової заміни базисної величини кожного факторного показника у факторній моделі на фактичну величину у звітному періоді.

Алгоритм розрахунку способом ланцюгових підстановок:

$$Y_0 = x_1^0 \times x_2^0 \times x_3^0 \times x_4^0$$

$$Y_1 = x_1^1 \times x_2^1 \times x_3^1 \times x_4^1$$

$$Y_{\text{ysl1}} = x_1^1 \times x_2^0 \times x_3^0 \times x_4^0$$

$$Y_{\text{ysl2}} = x_1^1 \times x_2^1 \times x_3^0 \times x_4^0$$

$$Y_{\text{ysl3}} = x_1^1 \times x_2^1 \times x_3^1 \times x_4^0$$

$$\Delta Y_{x_1} = Y_{\text{ysl1}} - Y_0$$

$$\Delta Y_{x_2} = Y_{\text{ysl2}} - Y_{\text{ysl1}}$$

$$\Delta Y_{x_3} = Y_{\text{ysl3}} - Y_{\text{ysl2}}$$

$$\Delta Y_{x_4} = Y_1 - Y_{\text{ysl3}}$$

$$\Delta Y_{x_4} = Y_1 - Y_{\text{ysl3}}$$

Перевірка:

$$Y_1 - Y_0 = \Delta Y_{x_1} + \Delta Y_{x_2} + \Delta Y_{x_3} + \Delta Y_{x_4}.$$

Спосіб абсолютних різниць – спрощений варіант способу ланцюгових підстановок та використовується для розрахунку впливу факторів на приріст результативного показника в тих моделях, де результативний

показник представлений у вигляді добутку чинників ($Y = x_1 \times x_2$), або у змішаних моделях типу $Y = (x_1 - x_2) \times x_3$.

Під час використання способу абсолютних різниць вплив чинників розраховується множенням абсолютного відхилення досліджуваного фактора на базисне значення факторів, розміщених праворуч від нього у факторній моделі, і на фактичну величину чинників, розміщених ліворуч від нього.

Алгоритм розрахунку за допомогою способу абсолютних різниць:

$$\Delta Y_{x_1} = x_1^1 \times x_2^0 \times x_3^0 - x_1^0 \times x_2^0 \times x_3^0 = (x_1^1 - x_1^0) \times x_2^0 \times x_3^0;$$

$$\Delta Y_{x_2} = x_1^1 \times x_2^1 \times x_3^0 - x_1^1 \times x_2^0 \times x_3^0 = x_1^1 \times (x_2^1 - x_2^0) \times x_3^0;$$

$$\Delta Y_{x_3} = x_1^1 \times x_2^1 \times x_3^1 - x_1^1 \times x_2^1 \times x_3^0 = x_1^1 \times x_2^1 \times (x_3^1 - x_3^0).$$

Перевірка:

$$\Delta Y = \Delta Y_{x_1} + \Delta Y_{x_2} + \Delta Y_{x_3}.$$

Спосіб відносних різниць – розрахунок впливу чинників на досліджуваний показник проводиться виходячи з відносних показників їх зміни, що виражені у відсотках або коефіцієнтах.

Алгоритм розрахунку за допомогою способу відносних різниць.

Спочатку необхідно розрахувати відносні відхилення факторних показників за формулою:

$$\Delta X\% = \frac{x^1 - x^0}{x^0} \times 100\%;$$

вплив першого фактора на результативний показник визначається як добуток базисного значення результативного показника на відносне відхилення першого чинника, яке виражене у відсотках, і поділити на 100:

$$\Delta Y_{x_1} = \frac{Y^0 \times \Delta x_1\%}{100};$$

вплив другого чинника визначається множенням базисного значення результативного показника, скоригованого на вплив дії першого чинника (позитивний вплив додається, негативний – віднімається), на відносне відхилення другого чинника, що виражається у відсотках, і результат поділити на 100:

$$\Delta Y_{x_2} = \frac{(Y^0 + \Delta Y_{x_1}) \times \Delta X_2 \%}{100};$$

вплив третього чинника (і всіх наступних) визначається аналогічно: базисне значення результативного показника коригується на результат дії першого та другого чинників (додається чи віднімається залежно від напрямку дії), і отриманий результат множиться на відносне відхилення третього чинника:

$$\Delta Y_{x_2} = \frac{(Y^0 + \Delta Y_{x_1} + \Delta Y_{x_2}) \times \Delta X_3 \%}{100}.$$

Тема 3. Прийоми стохастичного факторного аналізу

Лабораторна робота 3

Мета – засвоїти методику побудови багатфакторних лінійних регресійних моделей.

Завдання: розрахувати та оцінити параметри найбільш адекватної лінійної регресійної моделі

Методичні рекомендації

Регресійним аналізом називається метод статистичного аналізу залежності випадкової величини y від змінних x_j , розглянутих у регресійному аналізі як невідповідні величини, незалежно від істинного закону розподілу x_j .

У загальному вигляді модель записується наступним чином:

$$y = x_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + \dots + a_m x_m.$$

Оцінювання параметрів регресії можна провести багатьма методами, зокрема методом найменших квадратів.

Для оцінювання підібраної лінійної моделі використовують множинний коефіцієнт кореляції R та коефіцієнт детермінації $D = R^2$. Чим ближче значення R та D наближаються до 1, тим краще є побудована модель.

Для оцінювання значущості параметрів моделі і моделі в цілому використовують критерій Стюдента і критерій Фішера.

Створити новий файл, в якому будуть використані вихідні дані для 24 підприємств (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Вихідні дані для аналізу

Підприємство	Обсяги виробленої продукції, тис. грн	Середньо-облікова чисельність працівників, осіб	Валові інвестиції в основний капітал, тис. грн	Фонд оплати праці, тис. грн	Вартість придбаних матеріалів та послуг, тис. грн
1	2	3	4	5	6
№	y	x1	x2	x3	x4
1	85 100	3 550	1 808,4	4 788,7	18 075
2	80 000	2 350	1 907	3 900	13 390
3	40 400	3 150	1 650	4 540	17 260
4	137 700	2 750	3 070	3 580	9 660
5	70 500	3 540	1 200	2 801,5	15 306,5
6	98 800	3 149	2 790	5 366	7 640
7	26 345	2 593	750	3 770	22 860
8	130 327	4 388	3 510	3 600	6 260
9	92 000	2 520	3 340	2 530	15 780
10	59 300	3 360	2 120	4 393,3	15 610
11	141 700	2 400	3 930	3 770	7 840
12	111 500	3 580	3 790	5 360	14 510
13	26 015	2 730	1 280	2 491,5	18 890
14	50 000	3 290	1 200	3 415	19 415,5
15	79 200	2 790	3 170	3 600	10 490
16	73 600	3 250	1 570	2 860	14 820
17	64 700	2 264	958	3 826,9	13 243,5
18	94 700	1 344	2 890	3 035	12 862,5
19	177 100	3 440	4 770	4 040	970
20	156 400	3 670	4 050	4 690	3 820

1	2	3	4	5	6
21	110 000	2 102	2 020	3 830	7 480
22	17 552	1 846	461,3	3 390	19 350
23	180 000	2 000	5 190	3 437,3	100
24	143 700	3 000	4 150	3 774,3	2 800

Побудову багатофакторних лінійних регресійних моделей здійснювати за допомогою інструментальних засобів пакета *STATISTICA*.

Тема 4. Аналіз виробництва та реалізації продукції

Лабораторна робота 4

Мета – засвоїти методикку аналізу виробництва та реалізації продукції.

Завдання: проаналізувати асортимент та структуру продукції; оцінити вплив чинників на зміну обсягу продукції.

Методичні рекомендації

Аналіз асортименту та структури продукції. Перш ніж визначити вплив зміни структури на окремі показники, спочатку варто оцінити виконання плану виробництва продукції за структурою випуску (табл. 1.6 і 1.7).

Таблиця 1.6

Виконання плану виробництва за структурою

Вид продукції	Виробництво продукції, грн		Структура продукції, %		Фактичний обсяг продукції за плановою структурою, грн. (гр.3×Σгр.2)/100	Зараховується у виконання плану структури, грн
	за планом	фактично	за планом	фактично		
А	1	2	3	4	5	6
К	67500	74925	?	?	?	?
Л	22500	37545	?	?	?	?
М	2640	11880	?	?	?	?
Н	2800	3360	?	?	?	?
Разом	?	?	?	?	?	?

Оцінка впливу чинників на зміну обсягу продукції

Показник	Види продукції				Разом
	К	Л	М	Н	
За планом					
1. Кількість, шт.	1 500	500	400	100	?
2. Ціна, грн	45	45	66	28	?
3. Вартість, грн (р.1 x р.2)	?	?	?	?	?
Фактично					
4. Кількість, шт.	1665	835	180	120	?
5. Ціна, грн	42	42	50	30	?
6. Вартість, грн (р.4 x р.5)	?	?	?	?	?
Структура					
7. За планом $(p.1 \div \sum p.1) \times 100 \%$?	?	?	?	?
8. Фактично $(p.4 \div \sum p.4) \times 100 \%$?	?	?	?	?
9. Фактична кількість за плановою структурою $(\sum p.4 \times p.7) \div 100$?	?	?	?	?
10. Фактичний обсяг за плановою структурою і плановими цінами, грн (р. 9 x р. 2)	?	?	?	?	?
11. Фактичний обсяг і структура, але за плановими цінами, грн (р. 4 x р. 2)	?	?	?	?	?

Для оцінювання виконання плану з асортименту використовується три способи.

Перший спосіб – за найменшим процентом – за показник виконання плану з асортименту приймається найнижчий процент виконання плану виробництва серед позицій, за якими план не виконаний.

Другий спосіб – за середнім процентом – найбільш розповсюджений у розрахунках виконання плану з асортименту. За цим способом у виконання плану з асортименту зараховуються фактичний випуск продукції, але не вище планового завдання (спосіб заліку).

Третій спосіб – базується на зіставленні числа виробів, за якими план виконаний, до загальної кількості запланованих видів продукції.

У табл. 1.8 наведені дані, за якими можна розрахувати виконання плану з асортименту трьома методами.

Виконання плану випуску продукції з асортименту, тис. грн

Вид продукції	Звітний період		Виконання плану, % (гр. 2 / гр. 1)×100	Зараховується у виконання плану з асортименту
	за планом	фактично		
К	200	190	?	?
Л	150	150	?	?
М	250	270	?	?
Н	60	55	?	?
Разом	?	?	?	?

$$K_{ac} = \frac{m}{n} \times 100$$

де K_{ac} – виконання плану з асортименту;

m – кількість видів продукції обов'язкової номенклатури, за якими планове завдання не виконане;

n – загальна кількість видів продукції обов'язкової номенклатури.

Результати розрахунків свідчать, що незалежно від способу розрахунку можна констатувати про невиконання плану з асортименту.

Такий стан із виконанням плану з асортименту може призвести до порушення договірних зобов'язань, недокомплектованості поставок та інших негативних наслідків для споживачів.

Змістовий модуль 2**Аналіз використання ресурсів підприємства.****Фінансовий аналіз****Тема 5. Аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції****Лабораторна робота 5**

Мета роботи – здійснити автоматизоване оброблення інформації з метою ефективного управління собівартістю товарної та реалізованої продукції на підприємстві.

Завдання:

1. Визначити обґрунтований прогнозний рівень собівартості виготовленої продукції, використовуючи дані про залишки нереалізованої продукції на початок і кінець року та обсяг реалізації (табл. 1.9).

2. Провести аналіз собівартості продукції по економічним елементам (табл. 1.10).

Методичні рекомендації

Прогнозування і аналіз собівартості базується на наступних показниках: собівартість одиниці продукції; виконання прогнозу зниження собівартості продукції; витрати на 1 грн товарної продукції.

Вихідна інформація: випуск товарної продукції за прогнозом – 12 600 тис. грн, фактичний – 12 750 тис. грн. Собівартість продукції за прогнозом – 10 174,5 тис. грн, фактично – 10 717,5 тис. грн, собівартість фактично випущеної продукції за прогнозованими нормами і фактичною структурою – 10 437 тис. грн.

Таблиця 1.9

Розрахунок рівня собівартості продукції, тис. грн

№ з/п	Показник	За оптовими цінами підприємств	За прогнозованою собівартістю	Прибуток	Витрати на 1 грн продукції
1	2	3	4	$5 = 3 - 4$	$6 = 4/3 \times 1000$
1	Залишки нереалізованої продукції на початок року	820	620	?	?
2	Реалізовано продукції	15 800	12 300	?	?
3	Залишки нереалізованої продукції на кінець року	869	780	?	?
4	Випуск товарної продукції (ряд. 2 + ряд. 3 – ряд.1)	?	?	?	?

Зробити висновки.

Провести оцінювання виконання прогнозу собівартості, визначити відхилення звітних показників від прогнозних, їх динаміку, виявити чинники, що вплинули на це відхилення, зробити відповідні висновки.

Провести аналіз собівартості продукції по економічним елементам (табл. 1.10).

Таблиця 1.10

Вихідні дані, тис. грн

Елемент витрат	Роки		Відхилення (+, -)	Структура витрат, %		Відхилення (+, -)
	2012	2013		2012 р.	2013 р.	
Матеріальні витрати	64 293	78 671	?	?	?	?
Витрати на оплату праці	26 290	37 425	?	?	?	?
Відрахування на соц. заходи	9 486	11 241	?	?	?	?
Амортизація	4 580	4 611	?	?	?	?
Інші витрати	11 286	13 108	?	?	?	?
Усього	115 935	145 056	?	?	?	?

Зробити висновки.

**Тема 6. Аналіз використання трудових ресурсів
і витрат на оплату праці**

Лабораторна робота 6

Мета роботи – здійснити автоматизоване оброблення інформації з управління трудовими ресурсами підприємства.

Завдання:

1. Проаналізувати динаміку забезпеченості підприємства трудовими ресурсами (табл. 1.11);
2. Проаналізувати структуру персоналу основної діяльності і визначити рівень її оптимальності (табл. 1.12);
3. Проаналізувати рух робочої сили на підприємстві (табл. 1.13);
4. Проаналізувати баланс робочого часу та виявити конкретні причини його втрат (табл. 1.14);
5. Проаналізувати трудомісткість продукції (табл. 1.15);

Методичні рекомендації

1. Оцінювання забезпеченості підприємства персоналом.

Таблиця 1.11

Оцінка забезпеченості підприємства персоналом

Категорії персоналу і обсяг продукції	Фактично за минулий період	За звітний період		Відхилення абсолютне (+,-)		Фактично, %	
		за прогнозом	фактично	від прогнозу	від минулого періоду	до прогнозу	до минулого періоду
Усього персоналу, осіб, у т. ч.	?	?	?	?	?	?	?
працівники основної діяльності із них:	?	?	?	?	?	?	?
робітники	1 252	1 000	1 170	?	?	?	?
службовці	247	200	201	?	?	?	?
керівники	14	15	17	?	?	?	?
спеціалісти	739	191	217	?	?	?	?
Обсяг ТП, тис. грн	111 426	111 400	128 534	?	?	?	?

2. Структуру персоналу основної діяльності підприємства подано в табл. 1.12.

Таблиця 1.12

Структура персоналу підприємства, %

Категорії персоналу	Персонал основної діяльності					
	Минулий період		За прогнозом		Фактично	
	к-сть, осіб	структура, %	к-сть, осіб	структура, %	к-сть, осіб	структура, %
Працівники основної діяльності всього	?	?	?	?	?	?
у т. ч.:	?	?	?	?	?	?
робітники	?	?	?	?	?	?
службовці	?	?	?	?	?	?
керівники	?	?	?	?	?	?
спеціалісти						

3. Рух робочої сили підприємства.

Таблиця 1.13

Рух робочої сили підприємства

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення, %	
				2015 р. до 2014 р.	2016 р. до 2015 р.
1. Середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу, осіб	1720	1690	1710	?	?
2. Прийнято працівників, осіб	50	46	190	?	?
3. Вибуло працівників, всього, осіб	204	210	293	?	?
в т. ч. :				?	?
а) за власним бажанням	160	90	184	?	?
б) скорочення штатів	33	133	95	?	?
в) за прогули	11	7	14	?	?
4. Коефіцієнт обороту, %:	?	?	?	?	?
з прийому	?	?	?	?	?
зі звільнення	?	?	?	?	?
5. Коефіцієнт плинності кадрів, %	?	?	?	?	?
6. Коефіцієнт загального обороту, %	?	?	?	?	?

4. Аналіз трудомісткості продукції подано в табл. 1.14.

Таблиця 1.14

Аналіз трудомісткості продукції

Показники	За минулий період	Звітний період		Зміна показника, %		
		за прогнозом	фактично	прогноз до минулого періоду	фактично до минулого періоду	фактично до прогнозу
Обсяг ТП, тис. грн	111426	111400	128534	?	?	?
Відпрацьовано всіма робітниками, люд.-год., тис.	2 814 739,2	2 485 808	2 057 803	?	?	?
Питома трудомісткість на 1000 грн., люд.-год. (ряд 2 / ряд 1 × 1000)	?	?	?	?	?	?
Середньогодинний виробіток кожного робітника, грн (ряд 1 / ряд 2)	?	?	?	?	?	?
Середньорічний виробіток одного робітника, грн	?	?	?	?	?	?

Тема 7. Аналіз використання основних засобів

Лабораторна робота 7

Мета роботи – здійснити автоматизоване оброблення інформації з аналізу стану, руху та ефективності використання основних засобів підприємства.

Завдання:

визначити забезпеченість підприємства основними засобами (табл. 1.15), проаналізувати їх склад та структуру (табл. 1.16), динаміку складу та структури основних засобів (табл. 1.17 – 1.18);

охарактеризувати технічний стан та рух основних засобів за допомогою наступних показників: коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності, коефіцієнту оновлення, коефіцієнт вибуття (табл. 1.19 – 1.20);

провести аналіз показників ефективності використання основних засобів підприємства (табл. 1.21);

виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів підприємства;

зробити висновки.

Методичні рекомендації

Таблиця 1.15

Наявність, рух та динаміка основних засобів

Основні засоби	Наявність на початок звітного періоду		Надходження за звітний період		Вибуття за звітний період		Наявність на кінець звітного періоду		Відхилення, тис. грн
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	
Промислово-виробничі основні засоби	88 215	?	18 250	?	16 655	?	89 810	?	?
у тому числі: активні засоби	74 873,5	?	18 250	?	3 862	?	89 261,5	?	?
Невиробничі основні засоби	37 572	?	20	?	9 784	?	27 808	?	?
Усього	?	100	?	100	?	100	?	100	?

Таблиця 1.16

Склад та структура основних засобів підприємства на кінець звітнього періоду

Показники	2012 р.		2013 р.		2014 р.	
	тис. грн	структура, %	тис. грн	структура, %	тис. грн	структура, %
Будівлі, споруди та передавальні пристрої	156 477	?	201 021	?	176 400	?
Машини та обладнання	72 495	?	77 252	?	101 271	?
Транспортні засоби	4 940	?	4 597	?	4 457	?
Інструменти, прилади, інвентар, меблі	13 327	?	13 119	?	12 983	?
Малоцінні необоротні матеріальні активи	1 427	?	1 407	?	1 407	?
Інші необоротні матеріальні активи	1 586	?	1 601	?	1 601	?
Разом	?	100	?	100	?	100

Таблиця 1.17

Динаміка складу основних засобів підприємства, тис. грн

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Темпи приросту, %		
				2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	2014 р. до 2012 р.
Будівлі, споруди та передавальні пристрої	156 477	201 021	176 400	?	?	?
Машини та обладнання	72 495	77 252	101 271	?	?	?
Транспортні засоби	4 940	4 97	4 457	?	?	?
Інструменти, прилади, інвентар, меблі	13 327	13 119	12 983	?	?	?
Малоцінні не оборотні матеріальні активи	1 427	1 407	1 407	?	?	?
Інші необоротні матеріальні активи	1 586	1 601	1 601	?	?	?
Разом	?	?	?	?	?	?

Динаміка структури основних засобів підприємства, %

Показники	Структура основних засобів за роками			Темпи приросту, %		
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2012 р. до 2011 р.	2013 р. до 2012 р.	2013 р. до 2011 р.
Будівлі, споруди та передавальні пристрої	?	?	?	?	?	?
Машини та обладнання	?	?	?	?	?	?
Транспортні засоби	?	?	?	?	?	?
Інструменти, прилади, інвентар, меблі	?	?	?	?	?	?
Малоцінні необоротні матеріальні активи	?	?	?	?	?	?
Інші необоротні матеріальні активи	?	?	?	?	?	?
Разом	?	?	?	?	?	?

Таблиця 1.19

**Аналіз показників технічного стану основних засобів підприємства,
тис. грн**

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Темпи приросту, %		
				2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	2014 р. до 2012 р.
1. Основні засоби за первісною вартістю	205 252	298 897	298 119	?	?	?
2. Сума зносу	146 254	173 110	180 501	?	?	?
3. Основні засоби за залишковою вартістю (1 – 2)	?	?	?	?	?	?
Коефіцієнт фізичного зносу (2/1)	?	?	?	?	?	?
Коефіцієнт придатності ((1 – 2)/1)	?	?	?	?	?	?

Таблиця 1.20

Показники руху основних засобів підприємства, тис. грн

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Темпи приросту, %		
				2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.	2014 р. до 2012 р.
1. Основні засоби за первісною вартістю на початок року	222 233	250 252	298 897	?	?	?
2. Основні засоби за первісною вартістю на кінець року	?	?	?	?	?	?
3. Вартість введених у експлуатацію основних засобів	13 495	8 950	24 019	?	?	?
4. Вартість виведених з експлуатації основних засобів	5 313	4 270	24 797	?	?	?
Коефіцієнт введення (оновлення) (3/2)	?	?	?	?	?	?
Коефіцієнт вибуття (4/1)	?	?	?	?	?	?

Таблиця 1.21

Показники ефективності використання основних засобів підприємства

Показники	Од. виміру	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Темпи приросту, %	
					2013 р. до 2012 р.	2014 р. до 2013 р.
1	2	3	4	5	6	7
1. Обсяг ТП продукції в діючих цінах	тис. грн	123 654	231 547	581 254	?	?
2. Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн	256 321	753 214	236 958	?	?
3. Середньорічна вартість активної частини основних засобів	тис. грн	141 026	565 210	158 964	?	?
4. Чисельність промислово-виробничого персоналу	осіб	250	320	275	?	?
5. Чисельність робітників	осіб	150	120	175	?	?
6. Питома вага активної частини основних засобів	%	55,01929	75,03976	67,08531	?	?
Фондовіддача (1/2)	грн	?	?	?	?	?

1	2	3	4	5	6	7
Фондомісткість (2/1)	грн	?	?	?	?	?
Машиновіддача (1/3)	грн	?	?	?	?	?
Машиномісткість (3/1)	грн	?	?	?	?	?
Фондоозброєність загальна (2/4)	тис. грн/осіб	?	?	?	?	?
Фондоозброєність технічна (3/5)	тис. грн/осіб	?	?	?	?	?

Тема 8. Фінансовий аналіз

Лабораторна робота 8

Мета – засвоєння методики аналізу фінансового стану підприємства.

Завдання: на підставі даних фінансової звітності підприємства провести аналіз фінансового стану підприємства, а саме:

- аналіз структури та динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства;
- експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- аналіз ліквідності підприємства;
- аналіз фінансової стійкості підприємства;
- аналіз ділової активності підприємства.

Методичні рекомендації

Аналіз структури та динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів виконується за даними балансу підприємства з використанням методів вертикального та горизонтального аналізу. Згідно з національним П(С)БО № 1, джерела формування фінансових ресурсів відображені в пасиві балансу, а напрями їхнього використання – в активі.

Вертикальний аналіз дозволяє визначити питому вагу кожної статті пасиву та активу в підсумку балансу на певний момент часу, тобто дослідити структуру джерел формування фінансових ресурсів та майна підприємства в статистиці.

Горизонтальний аналіз уможливорює вивчення динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства

шляхом встановлення абсолютних та відносних відхилень за статтями пасиву та активу балансу.

За результатами аналізу пасиву та активу балансу надаються висновки про структуру та динаміку джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства: як за кожний звітний період, так і за досліджуваний період взагалі.

Тема 9. Сутнісна характеристика ефективності виробництва

Лабораторна робота 9

Факторний аналіз прибутку від реалізації продукції.

Мета – засвоєння методики розрахунків для визначення впливу на прибуток від реалізації: змін цін на реалізовану продукцію; обсягів реалізації продукції; структури реалізованої продукції; собівартості одиниці продукції; собівартості продукції внаслідок структурних зрушень у складі продукції.

Джерела вихідних даних:

1. Звіт про фінансові результати (форма № 2).
2. Статистична звітність підприємства.

Завдання:

1. Вибрати вихідні дані із звітів у табл. 1.22;
2. Розрахувати показники для факторного аналізу за формою табл. 1.23;
3. Визначити вплив на прибуток від реалізації продукції зміни:
цін;
обсягів реалізації продукції;
структури реалізації продукції;
собівартості одиниці продукції;
собівартості продукції за рахунок структурних зрушень у складі продукції за наведеними формулами.
4. Зробити висновки про вплив на прибуток від реалізації продукції перелічених чинників.

Методичні рекомендації

На підставі показників, розрахованих у табл. 1.22, визначити вплив окремих чинників на величину прибутку від реалізації продукції за методикою, яка викладається нижче у вигляді формул.

1. Вплив на прибуток зміни цін на реалізовану продукцію – ΔP_p :

$$\Delta P_p = \mathcal{G}_1 - \mathcal{G}_{1,0}$$

де \mathcal{G}_1 – виручка від реалізації всієї продукції у звітному періоду за цінами звітнього періоду (підсумок графі 8 табл. 1.22);

$\mathcal{G}_{1,0}$ – те саме за цінами попереднього періоду (підсумок графі 10).

2. Вплив на прибуток змін обсягів реалізації продукції – ΔP_Q :

$$\Delta P_Q = P_0 \left(\frac{S_{1,0}}{S_0} - 1 \right),$$

де P_0 – прибуток від реалізації продукції за попередній період (підсумок графі 15 табл. 1.22);

$S_{1,0}$ – фактична собівартість реалізованої продукції у звітному періоді, що розрахована за собівартістю одиниці продукції попереднього періоду (підсумок графі 13 табл. 1.22);

S_0 – фактична собівартість реалізованої продукції в попередньому періоді (підсумок графі 12 табл. 1.22).

3. Вплив на прибуток змін у структурі реалізованої продукції – ΔP_C :

$$\Delta P_C = P_0 \left(\frac{\mathcal{G}_{1,0}}{\mathcal{G}_0} - \frac{S_{1,0}}{S_0} \right),$$

де \mathcal{G}_0 – виручка від реалізації продукції за попередній період (графі 9 табл. 1.22).

4. Вплив на прибуток змін собівартості одиниці продукції – ΔP_s :

$$\Delta P_s = S_{1,0} - S_1,$$

де S_1 – фактична собівартість усієї реалізованої продукції у звітному періоді (графі 11 табл. 1.22).

5. Вплив на прибуток змін собівартості продукції за рахунок структурних зрушень у складі продукції – ΔP_t :

$$\Delta P_t = S_0 \frac{\mathcal{G}_{1,0}}{\mathcal{G}_0} - S_{1,0}.$$

Вихідні дані та розрахункові показники для факторного аналізу прибутку від реалізації продукції

Вихідні дані							Розрахункові показники								
Вид продукції (виробів)	Обсяг реалізації, одиниць за період		Ціна реалізації одиниці продукції, грн. за період		Собівартість одиниці продукції, грн за період		Виручка від реалізації продукції, тис. грн			Собівартість реалізованої продукції тис. грн			Прибуток від реалізації продукції, тис. грн за період		Зміни прибутку від реалізації продукції, тис. грн
	Звітний	Попередній	Звітний	Попередній	Звітний	Попередній	Звітний	Попередній	Звітний по цінах попереднього	Звітний	Попередній	Звітний по собіварт. попереднього	Звітний	попередній	
1	2	3	4	5	6	7	8 = 2 × 4	9 = 3 × 5	10 = 2 × 5	11 = 2 × 6	12 = 3 × 7	13 = 2 × 7	14 = 8 – 11	15 = 9 – 12	16 = 14 – 15
А	14800	13280	56,17	54,12	48,15	43,25									
Б	9300	8700	34,80	32,46	29,99	28,67									
В	3678	3800	87,35	85,00	76,32	75,80									
Г	2100	2578	6,70	6,86	5,85	6,97									
Д	6758	6000	101,34	102,70	112,80	110,98									
Є	7650	7100	23,54	26,34	22,12	22,12									
Ж	980	720	16,98	16,01	16,24	17,02									
З	134	243	132,10	139,90	112,80	98,57									
Разом	х	х	х	х	х	х									
Умовні позначення	Q_{i1}	Q_{i0}	P_{i1}	P_{i0}	S_{i1}	S_{i0}	g_1	g_0	g_{10}	S_1	S_0	$S_{1,0}$	P_1	P_0	ΔP

6. Сукупний вплив чинників на прибуток від реалізації продукції – ΔP :

$$\Delta P = \Delta P_p + \Delta P_Q + \Delta P_c + \Delta P_S + \Delta P_t.$$

ΔP повинно дорівнювати підсумку графи 16 таблиці 1.22.

Показники для факторного аналізу представлені в табл. 1.23.

Таблиця 1.23

Структура змін прибутку від реалізації продукції за чинниками

№ рядка	Чинники	Вплив на прибуток від реалізації продукції	
		тис. грн (+,-)	%
1	Зміни цін на реалізовану продукцію	?	?
2	Зміни обсягів реалізації продукції	?	?
3	Зміни структури реалізованої продукції	?	?
4	Зміни собівартості одиниці продукції	?	?
5	Структурні зрушення у складі продукції і їх вплив на собівартість	?	?
	Разом	?	?

Тема 10. Основи вимірювання ефективності виробництва

Лабораторна робота 10

Мета – засвоїти методику розрахунку фінансових результатів діяльності підприємства.

Завдання: розрахувати та проаналізувати фінансові результати умовного підприємства.

Методичні рекомендації

Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства визначають фінансові результати, отримані внаслідок цієї діяльності. Це може бути як прибуток, так і збитки.

Фінансові результати діяльності підприємства характеризуються *абсолютними* (сумою отриманого прибутку (збитку)) та *відносними* (рівнем рентабельності) показниками.

На формування абсолютного розміру прибутку впливають:
 результати фінансово-господарської діяльності підприємства;
 сфера діяльності;
 напрямки економічної діяльності;
 встановлені законодавчо умови обліку фінансових результатів.

Величина прибутку й рівень рентабельності залежать від обсягу операційної, інвестиційної й фінансової діяльності, тому показники прибутковості характеризують всі напрямки господарської діяльності підприємства.

Прибуток є якісним показником, оскільки його величина відображає зміну доходів підприємства, обсяг витрат, рівень використання ресурсів, пов'язаних з його діяльністю. Таким чином, прибуток синтезує всі аспекти діяльності підприємства й відображає її ефективність.

Експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства здійснюється за даними форми № 2 "Звіт про фінансові результати" з використанням абсолютних та відносних показників. У структурі аналізу даних звіту про фінансові результати виділяють наступні абсолютні показники:

- чистий дохід (виручка) від реалізації продукції;
- валовий прибуток (збиток);
- операційний прибуток (збиток);
- прибуток (збиток) до оподаткування;
- чистий прибуток (збиток)

В якості відносних виступають темпи приросту абсолютних показників.

Виконання аналізу фінансових результатів діяльності підприємства передбачає заповнення табл. 1.24.

Таблиця 1.24

Фінансові результати діяльності підприємства у 20__ – 20__ роках

Показник	Джерело інформації, форма № 2	20__ р., тис. грн	20__ р., тис. грн	Темп приросту, %
1	2	3	4	5
1	2	3	4	$5 = \frac{4 - 3}{3} \times 100\%$
2. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	р. 2000	?	?	?

1	2	3	4	5
3. Валовий прибуток (збиток)	р. 2090 (2095)	?	?	?
4. Фінансовий результат від операційної діяльності	р. 2190 (2195)	?	?	?
5. Фінансовий результат до оподаткування	р. 2290 (2295)	?	?	?
6. Чистий прибуток	р. 2350 (2355)	?	?	?

Тема 11. Інформаційне забезпечення оцінки ефективності виробництва

Лабораторна робота 11

Мета – використання зовнішньої та внутрішньої інформації з метою оцінювання ефективності виробництва та підвищення її рівня.

Завдання: з урахуванням галузі діяльності підприємства визначити джерела інформації для аналізу та оцінювання ефективності виробництва.

Методичні рекомендації

Сфера формування економічної інформації, яка використовується в процесі здійснення аналізу діяльності суб'єкта господарювання, поділяється на дві групи: внутрішня та зовнішня. Остання займає значно меншу питому вагу в сукупності інформаційного забезпечення економічного аналізу, але це не зменшує її значущість та необхідність застосування.

До головних джерел, з яких надходить зовнішня інформація, належать:

1. Органи законодавчої і виконавчої влади: Верховна Рада, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, Національний банк України, Державний комітет статистики, тощо. Ці органи державного регулювання формують основні законодавчі та нормативні положення щодо усіх напрямків діяльності підприємства.

2. Контрагенти: постачальники, покупці, фінансові установи. Вони надають інформацію, яка безпосередньо впливає або буде впливати

на діяльність підприємства та може її суттєво змінити: ставки кредитування; тарифи на комунальні послуги; умови придбання або реалізації товарів, робіт, послуг тощо.

3. Засоби масової інформації: звіти державних агентств та акціонерних товариств, огляд експертів, наукові публікації тощо.

Збирання, як зовнішньої та і внутрішньої інформації відбувається регулярно, або епізодично. Епізодичне отримання інформації пов'язано з вирішенням специфічних завдань аналітичної оцінки: порівняння з підприємством-конкурентом; оцінка можливості розширення ринку збуту; визначення доцільності заміни технологічного обладнання тощо.

Тема 12. Узагальнюючі показники ефективності виробництва

Лабораторна робота 12

Мета – засвоєння методики розрахунку узагальнюючих показників ефективності виробництва.

Завдання:

оцінювання ефективності діяльності підприємства на поточний момент;

виявлення зміни рентабельності протягом певного періоду;

визначення резервів зростання рентабельності.

Рентабельність оцінюють із різною метою залежно від потреби. Найчастіше рентабельність підприємств оцінюють потенційні інвестори з метою визначення доцільності інвестування коштів. Для державних підприємств таке оцінювання може здійснюватися на державному рівні з метою виявлення можливостей підвищення рентабельності за наявності негативних тенденцій у державному секторі. На приватних підприємствах оцінювання рентабельності проводять власники й директори з метою прийняття необхідних управлінських рішень, спрямованих на підтримку або підвищення рівня рентабельності. Інформаційним забезпеченням аналізу рентабельності підприємства є форма № 1 "Баланс" та форма № 2 "Звіт про фінансові результати".

Методичні рекомендації

Виконання аналізу рентабельності підприємства передбачає заповнення табл. 1.25 відповідно до даних зазначених форм звітності.

Показники рентабельності підприємства у 20__ – 20__ роках

Показник	Джерело інформації	20__ р.	20__ р.	20__ р.
1. Коефіцієнт рентабельності майна	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350(2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1300}_{\text{П}} + 1300_{\text{К}})}$?	?	?
2. Коефіцієнт рентабельності капіталу	$\frac{\text{ф. 2. р. 2350 (2355)} \times 2}{\text{ф. 1. р. (1900}_{\text{П}} + 1900_{\text{К}})}$?	?	?
3. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2. р. 2350 (2355)} \times 2}{\text{ф. 1. р. (1495}_{\text{П}} + 1495_{\text{К}})}$?	?	?
4. Коефіцієнт рентабельності продаж	$\frac{\text{ф. 2. р. 2090 (2095)}}{\text{ф. 1. р. 2000}}$?	?	?
5. Коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності	$\frac{\text{ф. 2. р. 2090 (2095)} \times 2}{\text{ф. 1. р. 2050}}$?	?	?
6. Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності	$\frac{\text{ф. 2. р. 2190 (2195)}}{\text{ф. 1. р. (2050 + 2180)}}$?	?	?
7. Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції	$\frac{\text{ф. 2. р. 2350 (2355)}}{\text{ф. 1. р. 2000}}$?	?	?
8. Коефіцієнт рентабельності необоротних активів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350(2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1095}_{\text{П}} + 1095_{\text{К}})}$?	?	?
9. Коефіцієнт рентабельності оборотних активів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350(2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1195}_{\text{П}} + 1195_{\text{К}})}$?	?	?

Примітка. Індекси "п" та "к" біля рядків балансу означаються відповідно початок та кінець звітного періоду.

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється за допомогою системи показників. До основних показників рентабельності належать:

а) **коефіцієнт рентабельності активів (майна)** – показує, який прибуток отримує підприємство з кожної гривні, вкладеної в його активи. Аналіз рентабельності активів здійснюють для оцінювання загальної ефективності діяльності підприємства, також використовують під час вивчення попиту на продукцію. На величину даного показника впливають: оборотність активів, рентабельність реалізованої продукції;

б) **коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу** – характеризує рівень валового прибутку, що генерується сукупним капіталом підприємства. Значення цього показника цікавить, у першу чергу, інвесторів;

в) **коефіцієнт рентабельності власного капіталу**. Цей показник цікавить наявних і потенційних власників і акціонерів. Рентабельність власного капіталу показує, який прибуток приносить кожна інвестована власниками грошова одиниця. Це основний показник, що використовують для характеристики ефективності вкладень у діяльність того чи іншого виду. На нього впливають: зміна чистого прибутку, фондівіддача, структура авансованого капіталу;

г) **коефіцієнт валової рентабельності реалізованої продукції (коефіцієнт рентабельності продаж)**. Цей показник дає змогу визначити, скільки з 1 грн чистого доходу на підприємство надходить валового прибутку, який створюється в процесі реалізації продукції та відображає ефективність виробничої діяльності підприємства, а також ефективність політики ціноутворення;

д) **коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності**. Показник дає змогу визначити, скільки копійок валового прибутку формує 1 грн. витрат виробничої собівартості та характеризує ефективність роботи структурних підрозділів підприємства за центрами витрат і центрами відповідальності, де відбувається формування змінних витрат, безпосередньо пов'язаних із виготовленням продукції та загальновиробничим управлінням, а також визначення виробничої собівартості;

е) **коефіцієнт рентабельності операційної діяльності**. Значення показника свідчить про ефективність операційних витрат, пов'язаних із формуванням виробничої собівартості, загальногосподарським управлінням і збутовою діяльністю та іншими операційними витратами. Ці витрати безпосередньо беруть участь у виготовленні та реалізації продукції;

є) **коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції**. Цей показник відображає співвідношення чистого прибутку до розміру виручки від реалізації продукції підприємства. Якщо показник операційної рентабельності залишається незмінним, а показник чистої рентабельності знижується, то це може свідчити або про збільшення фінансових витрат і отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств, або про підвищення суми сплачених податкових платежів;

ж) **коефіцієнти рентабельності необоротних та оборотних активів** демонструють ефективність їх використання на підприємстві.

У процесі аналізу доцільно дослідити динаміку перелічених показників рентабельності та провести їх порівняння зі значеннями аналогічних коефіцієнтів за галуззю, а також із показниками рентабельності конкурентів.

За результатами аналізу рентабельності надаються висновки про ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства: як за кожним звітним періодом, так і за досліджуваний період взагалі.

Тема 13. Показники ефективності використання окремих видів ресурсів

Лабораторна робота 13

Мета – засвоїти методику розрахунку ефективності використання окремих видів ресурсів підприємства.

Завдання: на підставі фінансової та статистичної звітності підприємства розрахувати ефективність використання основних засобів (табл. 1.26), трудових та матеріальних ресурсів (табл. 1.27 – 1.28).

Методичні рекомендації

Для узагальнюючої характеристики ефективності й інтенсивності використання основних засобів застосовують такі показники:

рентабельність капіталу, вкладеного в основні засоби (відношення прибутку від основної діяльності до середньорічної вартості основних засобів);

фондовіддача основних засобів (відношення вартості виробленої продукції до середньорічної вартості основних засобів);

фондовіддача активної частини основних засобів (відношення вартості виробленої продукції до середньорічної вартості активної частини основних засобів);

фондомісткість (відношення середньорічної вартості основних засобів виробничого призначення до вартості виробленої продукції за звітний період);

Таблиця 1.26

Аналіз ефективності та інтенсивності використання основних засобів

Показник	Формула для розрахунку	
Фондовіддача	$\frac{\text{ЧД}}{\text{Основні виробничі засоби (середні)}}$	$\frac{\text{Ф.№2, р.2000}}{\text{Ф.№1, р.1011, (г. 3 + г. 4) : 2}}$
Фондомісткість	$\frac{\text{Основні виробничі засоби (середні)}}{\text{ЧД}}$	$\frac{\text{Ф. №1, р. 1011 (г. 3 + г.4):2}}{\text{Ф. №2, р. 2000}}$
Коефіцієнт рентабельності (збитковості) необоротних активів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350(2355)}}{\text{ф. 1р. (1095_{\text{п}} + 1095_{\text{к}}) : 2}}$	

Аналіз продуктивності праці

Таблиця 1.27

Дані для аналізу продуктивності праці

№	Показник	Умовні позначення	За попередній період	За звітний період	Відхилення	
					абсолютне	відносне
1	2	3	4	5	6	7
1	Товарна продукція, тис. грн	ТП	?	?	?	?
2	Чисельність працівників, осіб	ЧП	27	48	?	?
3	з них робітників	ЧР	?	?	?	?
3а	Питома вага робітників у загальній чисельності працівників, %	ПВр	?	?	?	?
4а	Кількість відпрацьованих робітниками: люд.-днів, тис.	ЛДр	?	?	?	?
4б	люд.-год., тис.	ЛГр	?	?	?	?
5	Кількість днів, відпрацьованих 1 робітником: (ряд 4а/ряд 3) × 1000	Д	?	?	?	?
6	Середня тривалість робочого дня, год. (ряд 4б/ряд 4а)	Тс	?	?	?	?

1	2	3	4	5	6	7
7	Середня кількість годин, відпрацьованих 1 робітником (ряд 4б/ряд 3 x 1000)	Гс	?	?	?	?
8	Середня продуктивність праці 1 працівника (ряд 1/ряд 2), грн	РВп	?	?	?	?
9	Середня продуктивність праці 1 робітника (ряд 1/ряд 3), грн	РВр	?	?	?	?
10	Середньоденна продуктивність праці 1 робітника (ряд 1/ряд 4а), грн	ДВр	?	?	?	?
11	Середньогодинна продуктивність праці 1 робітника (ряд 1/ряд 4б), грн	ГВр	?	?	?	?
12	Витрати людіго-годин на виробництво 1 тис. грн продукції (ряд 4б/ряд 1)	ТМ	?	?	?	?

Таблиця 1.28

Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Показник	Попередній період	Звітний період	Відхилення (+,-) (гр. 2 – гр. 1)	Звітний період в % до попереднього (гр. 2 : гр. 1) x 100
1	2	3	4	5
1. Обсяг виготовленої продукції, тис. грн	?	?	?	?
2. Матеріальні витрати на виробництво продукції, тис. грн	?	?	?	?
3. Собівартість виготовленої продукції, тис. грн	?	?	?	?
4. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	?	?	?	?
5. Виробничі матеріальні запаси, тис. грн	?	?	?	?
6. Матеріалоємність, грн (р 2 : р1)	?	?	?	?

1	2	3	4	5
7. Матеріаловіддача, грн (р 1 : р 2)	?	?	?	?
8. Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, % (р 2 : р 3)·100	?	?	?	?
9. Оборотність виробничих матеріальних запасів, разів (р 4 : р 5)	?	?	?	?
10. Тривалість одного обороту виробничих матеріальних запасів (360 : р 9), дні	?	?	?	?

Тема 14. Соціальна й екологічна ефективність виробництва

Лабораторна робота 14

Мета – розрахунок та аналіз показників соціальної та екологічної ефективності виробництва.

Завдання: провести оцінювання соціальної ефективності умовного підприємства.

Методичні рекомендації

Екологічну складову ефективності визначають за такими показниками:

коефіцієнтом екологічної ефективності (відношення фактичних показників екологічної ефективності землеохоронних заходів до науково обґрунтованих нормативів);

динамікою стану і якості земельних ресурсів;

динамікою збереження окремих видів рослин і тварин;

динамікою показників негативного антропогенного впливу (забруднення, зміна ландшафту, радіоактивність);

темпами відтворення природного стану земельних ресурсів (рекультивация, система землеробства, створення заповідників тощо).

Соціальна ефективність характеризується такими показниками:

темпами продуктивності живої праці;

економією живої праці;

динамікою рівня захворюваності населення;
 рівнем задоволення матеріальних і духовних потреб працюючих;
 динамікою показників рівня життя населення (освіта, охорона здоров'я, культура, житлове і комунальне обслуговування, соціальне, транспортне забезпечення);
 структурою одержання і використання доходів населення.

2. Система оцінювання успішності навчання

Виконання кожного завдання для лабораторних занять оцінюється відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Оцінки за цією шкалою заносять до відомостей обліку успішності та іншої академічної документації.

3. Рекомендована література

3.1. Основна

1. Азаренков Г. Ф. Економічний аналіз : навч. посіб. Ч. 3 / Г. Ф. Азаренков, З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко. – Харків : ХНЕУ, 2004. – 246 с.

2. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства : підручник / Харківський національний економічний університет. – Харків : ІНЖЕК, 2013. – 660 с.

3. Економіка підприємства. Збірник засобів діагностики : навч.-практ. посіб. / [авт. кол.: М. В. Афанасьєв, М. В. Боровик, І. Я. Іпполітова [та ін.] ; за заг. ред. М. В. Афанасьєва ; Харківський національний економічний університет. – Харків : ІНЖЕК, 2013. – 108 с.

4. Економічний аналіз : навч. посіб. / [М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк та ін.] ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Київ : КНЕУ, 2003. – 556 с.

5. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. для вузів / за ред. К. Д. Гурової. – Харків : Саммит-Харків, 2001. – 302 с.

6. Економічний аналіз : навч. посіб. / [Є. П. Кожанова, І. П. Отенко, Т. М. Серікова та ін.]. – [3-є вид., допрац. і доп.]. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 344 с.

7. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу : навч. посіб. / В. М. Івахненко. – [5-те вид., випр. і доп.]. – Київ : Знання, 2006. – 261 с.

8. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник [для студ. вищ. навч. закладів] / Є. В. Мних. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Київ : Центр навч. літ., 2005. – 465 с.

9. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П. Я. Попович. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – Київ : Знання, 2008. – 630 с.

10. Прокопенко И. Ф. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятий с применением ПК : учеб. пособ. [для студентов высших учебных заведений] / И. Ф. Прокопенко, В. И. Ганин, В. В. Москаленко. – Киев : Центр учебной литературы, 2006. – 336 с.

11. Проскурович О. В. Комп'ютерні технології економічного аналізу : навч. посіб. / О. В. Проскурович, В. А. Бойчук. – Львів : Новий Світ-2000, 2012. – 310 с.

12. Савіцька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. В. Савіцька. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – Київ : Знання, 2007. – 668 с.
13. Экономика предприятия : учеб. пособ. / под ред. П. А. Орлова. – Харків : ХГЭУ, 2000. – 392 с.

3.2. Додаткова

14. Кармазін В. А. Економічний аналіз : практикум / В. А. Кармазін, О. М. Савицька. – Київ : Знання, 2007. – 255 с.
15. Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва і послуг : навч. посіб. / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Харків : ХНЕУ, 2008. – 239 с.
16. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебн. пособ. / Г. В. Савицкая. – 7-е изд., испр. – Минск : Новое знание, 2002. – 704 с.
17. Скотнікова Л. П. Бухгалтерський облік і фінансова звітність на підприємстві : навч.-метод. посіб. / Л. П. Скотнікова. – Харків : ІНЖЕК, 2003. – 327 с.
18. Шубіна С. В. Економічний аналіз : практикум / С. В. Шубіна, Ж. І. Торянік. – К. : Знання, 2007. – 230 с.
19. Vause B. Guide to analysing company / B. Vause. – London : Profile Books Ltd, 2005. – 312 (VIII) p.

3.3. Ресурси мережі Інтернет

20. Електронний каталог Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
21. Електронний каталог Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>.
22. Офіційний веб-сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <http://www.smida.gov.ua>
23. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
24. Офіційний веб-сайт Державної фіскальної служби України. – Режим доступу : <http://www.sfs.gov.ua>.
25. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : <http://me.gov.ua>.

26. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : <http://minfin.kmu.gov.ua>.

27. Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>.

3.4. Методичне забезпечення

28. Методичні рекомендації до розроблення та проведення тренінгу з навчальної дисципліни "Оцінка та аналіз ефективності виробництва" для студентів напряму підготовки "Менеджмент" усіх форм навчання / уклад. О. В. Гаврильченко, К. В. Кривобок, Д. В. Кіпа. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 35 с.

29. Робоча програма навчальної дисципліни "Оцінка та аналіз ефективності виробництва" для студентів напряму підготовки 6.030601 "Менеджмент" денної форми навчання : [Електронне видання] / укл. А. В. Котлик, О. В. Гаврильченко, К. В. Кривобок. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 66 с.

Зміст

Вступ.....	3
1. Завдання для лабораторних занять	4
Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні основи оцінки економічної діяльності підприємства	6
Тема 1. Наукові основи економічного аналізу	6
Тема 2. Системи виміру впливу чинників у детермінованому факторному аналізі	9
Тема 3. Прийоми стохастичного факторного аналізу	12
Тема 4. Аналіз виробництва та реалізації продукції.....	14
Змістовий модуль 2. Аналіз використання ресурсів підприємства. Фінансовий аналіз	16
Тема 5. Аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції	16
Тема 6. Аналіз використання трудових ресурсів і витрат на оплату праці.....	18
Тема 7. Аналіз використання основних засобів	21
Тема 8. Фінансовий аналіз	25
Тема 9. Сутнісна характеристика ефективності виробництва	26
Тема 10. Основи вимірювання ефективності виробництва	29
Тема 11. Інформаційне забезпечення оцінки ефективності виробництва	31
Тема 12. Узагальнюючі показники ефективності виробництва	32
Тема 13. Показники ефективності використання окремих видів ресурсів	35
Тема 14. Соціальна й екологічна ефективність виробництва	38
2. Система оцінювання успішності навчання	39
3. Рекомендована література.....	40
3.1. Основна	40
3.2. Додаткова	41
3.3. Ресурси мережі Інтернет	41
3.4. Методичне забезпечення	42

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

**Методичні рекомендації
до виконання лабораторних робіт
для студентів спеціальності
073 "Менеджмент"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Гаврильченко** Олена Володимирівна
Кривобок Катерина Володимирівна

Відповідальний за видання *Т. І. Лепейко*

Редактор *О. В. Анацька*

Коректор *О. В. Анацька*

План 2017 р. Поз. № 70 ЕВ. Обсяг 44 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*